

Presenting the Model of Using Hidden Learning to Improve the Quality of Education and Training Programs of High Schools in the 3rd District of Kermanshah

Mehdi Zarei¹, Hassan Gharibi^{2*}, Hoshang Jadidi³

¹PhD student of Educational Psychology Department, Sanandaj Branch, Islamic Azad University, Sanandaj, Iran.

²Assistant Professor, Department of psychology, University of Kurdistan, Sanandaj, Iran.

³Assistant Professor, Department of Educational Psychology, Sanandaj Branch, Islamic Azad University, Sanandaj, Iran.

ARTICLE INFO

Article Type:

Original Research

Received: 01.01.2023

Revised: 10.11.2023

Accepted: 12.20.2023

Keyword:

Educational Program

Educational Program

Hidden Curriculum

Educational Content Model

*Corresponding Author:

Hassan Gharibi

Email:

h.gharibi@uok.ac.ir

ABSTRACT

This study aimed to present a model for using hidden learning to increase the quality of educational programs in high schools in the 3rd district of Kermanshah. The present study was conducted with a qualitative approach using the grounded method and was applied in terms of purpose and field data collection. The statistical population of this research included experts who were familiar with the dimensions, components and criteria of hidden learning in the educational environment such as researchers, university professors, and high school administrators in Kermanshah; they were selected by purposeful or theoretical sampling. The research tool was a semi-structured interview that continued until the theoretical saturation stage. Acceptability, transferability and verifiability methods were used for the validity and reliability of the research. The qualitative approach of grounded theory was used for open, central and selective coding, and open coding was carried out by analyzing the interviews. Based on the identified open codes, the central codes were formed and the theoretical model was developed with the help of selective coding. Then, the paradigm model was approved by the opinion of experts. The model of using hidden learning to improve the quality of education and training programs of high school schools in the 3rd district of Kermanshah, affected by causal conditions (human, communication and organizational resources) and taking into account extractive strategies (related to school, education, curriculum and management) which were in turn affected by background conditions (hardware and software) and intervening conditions (educational content, parents and infrastructures), can result in improved quality of education and training programs of high schools in the 3rd district of Kermanshah.

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

Developed societies look for the main axis of development and transformation and improvement of people's lives in the education system, and one of the tools to achieve this is the compilation of transformational documents and development plans. Development documents and policies are compiled to transform and improve the quality of life of citizens in various dimensions of life and at the cultural, social, economic, and political levels, as well as to increase the material and spiritual well-being of societies. In short, until the end of the 1970s, functional, adaptive or critical approaches considered learners as passive people in front of the hidden learning program who were much criticized. Later, new theorists considered learners as active agents who can resist the hidden learning program. However, the use of hidden learning can be an effective strategy for improving educational programs.

Methodology

A qualitative research approach using the grounded theory method was employed in the present research. The ground theory method is usually implemented in three ways: systematic, innovative and adaptive (constructivist). In the current research, the systematic method attributed to Strauss and Corbin was used for data analysis. The systematic method itself has three main stages: open coding, central coding and selective coding. The statistical population of this research included experts familiar with the dimensions, components and criteria of hidden learning in the educational environment, and included researchers, university professors and high school principals in Kermanshah, who were selected by purposeful or theoretical sampling. An approximate list of the statistical population was prepared, which included 39 individuals. Then, after correspondence, only 28 individuals declared their readiness. In some cases, the interviews were conducted face-to-face, but in other cases, due to the coronavirus epidemic and the safe distance policy, the interviews were conducted in the form of text files via email, WhatsApp or Telegram, or by phone and video call. The interviews continued until theoretical saturation was reached (18 interviews).

Results and discussion

In the first coding part, all the interviews were analysed followed by the coding process. To collect data and cover the research model through reading books and articles, and using experts' opinions, 5 questions were confirmed as interview questions. Finally, by carrying out different stages of coding and determining related factors, 76 codes were identified in the form of 14 main categories related to the model of utilizing hidden learning to add quality to the educational and training programs of high school schools in the 3rd district of Kermanshah.

Conclusion

In general, education is one of the most fundamental institutions of the country. The role and importance of education are central to the development and progress of the country,

and education should be as dynamic and up-to-date as possible. Based on the results obtained, in the field of human resources for the development of motivated and efficient teachers, experts with appropriate behavioural and personality patterns, and motivating managers are recommended to teachers to implement hidden and powerful learning in networking. In the field of hardware infrastructure, school beautification (tree planting, flower arrangement, wall colour, attention and use of educational tips in beautification), development of educational facilities (smart board, video projector, etc.), development of educational spaces (laboratory, etc.) and sports are recommended. In the field of software development strategies, the use of social media is recommended, particularly in the Shad program. Moreover, the results of the present research can be useful in improving the educational environment of schools and creating the context for the development of social and cultural norms in the school environment.

ارائه مدل بهره‌گیری از یادگیری پنهان به منظور افزایش کیفیت برنامه‌های آموزشی و تربیتی دبیرستان‌های ناحیه 3 کرمانشاه

مهدی زارعی¹، حسن غریبی^{2*}، هوشنگ جدیدی³

- ۱- دانشجوی دکتری گروه روانشناسی تربیتی، واحد سنندج، دانشگاه آزاد اسلامی، سنندج، ایران.
- ۲- استادیار گروه روانشناسی، دانشگاه کردستان، سنندج، ایران.
- ۳- استادیار گروه روانشناسی تربیتی، واحد سنندج، دانشگاه آزاد اسلامی، سنندج، ایران.

چکیده	اطلاعات مقاله
<p>هدف از تحقیق حاضر، ارائه مدل بهره‌گیری از یادگیری پنهان به منظور افزایش کیفیت برنامه‌های آموزشی و تربیتی دبیرستان‌های ناحیه 3 کرمانشاه بود. روش تحقیق حاضر، با رویکرد کیفی به روش گردند تئوری است که از نظر هدف کاربردی و از نظر جمع‌آوری اطلاعات به صورت میدانی انجام گرفت. جامعه آماری تحقیق حاضر، شامل خبرگان آشنا با ابعاد، مؤلفه‌ها و معیارهای یادگیری پنهان در محیط آموزشی است که شامل پژوهشگران، استادان دانشگاهی و مدیران دبیرستان‌های کرمانشاه می‌باشد که به روش نمونه‌گیری هدفمند یا نظری انتخاب شده‌اند. ابزار تحقیق، مصاحبه نیمه‌ساختاری بود که تا مرحله اشباع نظری ادامه یافت. برای روایی و پایایی تحقیق، از روش مقبولیت، انتقال‌پذیری و تأییدپذیری استفاده شد. تجزیه و تحلیل داده‌ها برای کدگذاری باز، محوری و گزینشی از رویکرد کیفی گرداند تئوری (تئوری زمینه‌ای) استفاده شد و با تحلیل مصاحبه‌ها، کدگذاری باز انجام گرفت. بر اساس کدهای باز شناسایی شده، کدهای محوری شکل گرفتند و به کمک کدگذاری انتخابی مدل نظری توسعه پیدا کرد، سپس مدل پارادایمی با نظر خبرگان تأیید شد. الگوی بهره‌گیری از یادگیری پنهان به منظور افزایش کیفیت برنامه‌های آموزشی و تربیتی دبیرستان‌های ناحیه 3 کرمانشاه، متأثر از شرایط علی (منابع انسانی، ارتباطی و سازمانی) و با در نظر گرفتن راهبردهای استخراجی (مربوط به دبیرستان، آموزشی، درسی و مدیریتی) که متأثر از شرایط زمینه‌ای (سخت‌افزاری و نرم‌افزاری) و شرایط مداخله‌گر (محتوای آموزشی، والدین و زیرساخت‌ها) می‌باشد، می‌تواند منجر به پیامدهایی نظیر افزایش کیفیت برنامه‌های آموزشی و تربیتی دبیرستان‌های ناحیه 3 کرمانشاه گردد.</p>	<p>نوع مقاله: مقاله پژوهشی</p> <p>دریافت مقاله: 1401/10/11</p> <p>بازنگری مقاله: 1402/07/19</p> <p>پذیرش مقاله: 1402/09/29</p> <p>کلید واژگان: برنامه آموزشی برنامه تربیتی برنامه درسی پنهان محتوای آموزشی مدل</p> <p>*نویسنده مسئول: حسن غریبی پست الکترونیکی: h.gharibi@uok.ac.ir</p>

مقدمه

کشورهای پیشرفته ثابت کرده‌اند که آموزش و پرورش، ابزاری عالی برای رسیدن به پیشرفت و توسعه در کشور است (اوساگانه و ایرابور^۱، 2016) زیرا وظیفه انتقال ارزش‌ها، دانش و مهارت را به دانش‌آموزان به عهده دارد. کمیت و کیفیت زندگی شهروندان، موضوع اصلی جوامع است و توسعه هر جامعه، در گرو تحول اساسی و متحول شدن نظام تعلیم و تربیت آن جامعه است و یکی از ابزارهای تحقق این امر، تدوین اسناد تحولی و برنامه‌های توسعه‌ای است. اسناد و سیاست‌های توسعه‌ای، به منظور تحول و بهبود کیفیت زندگی شهروندان در ابعاد مختلف زندگی و در سطوح فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و همچنین در پی افزایش رفاه مادی و معنوی جوامع تدوین می‌شوند (نوبدهام و راغب، 1399).

نظام تعلیم و تربیت رسمی ایران مهم‌ترین و مؤثرترین عنصر امور سیاست‌گذاری و اجرای برنامه‌های آموزشی و تربیتی کشور محسوب می‌شود. نهاد مدرسه در ایران شامل بیش از چهارده‌ونیم میلیون دانش‌آموز، 950 هزار نفر معلم، 107 هزار مدرسه و ده‌ها نهاد یا امکانات مرتبط (برای مثال حدود 65 هزار باب کتابخانه در مدارس) است. شواهد گوناگون نیز حاکی از آن است که این نظام در صورتی از عهده وظایف و اهداف خود برمی‌آید که از نظر کیفیت اجرایی در وضعیت مطلوبی باشد. در این راستا حرکت به سوی کیفیت‌بخشی و کیفی‌سازی روند اجرا می‌تواند زمینه دستیابی هرچه بیشتر به اهداف را فراهم آورد. در این راستا شایات^۲ و بریش^۳ (2021) اظهار کردند که ارتقای کیفیت و توسعه مدیریت کیفیت باعث ارتقای سطح مدیریت و انتقال دانش در برنامه عملیاتی و اجرایی مراکز آموزشی می‌شود و به نظر می‌رسد یکی از عوامل تأثیرگذار بر توسعه کیفیت آموزشی و ارتقای انتقال دانش، بهره‌گیری از یادگیری پنهان است. در این راستا اندیشمندانی همچون ون پترن^۴ (2022) و کایادو^۵ و چن^۶ (2022) اذعان می‌دارند که مقدار قابل توجهی از یادگیری اساسی فراگیران از طریق پیام‌های پنهان آموخته می‌شود. پیام‌های پنهان به شدت تحت تأثیر زمینه و بستری قرار دارد که فرایند آموزش در آن جریان دارد. افراد و صاحب‌نظران مختلف، تعاریف مختلفی از این نوع برنامه ارائه می‌دهند که با اندک تأملی می‌توان وجه مشترک همه را در وجه قصد نشدگی آن تعریف کرد؛ به طوری که گویی یادگیری پنهان همان برنامه ضمنی و یادگیری مستمر فراگیران است که بدون هیچ قصد و هدف قبلی، فراگیران آن را کسب می‌کنند (صادقی و هواس بیگی، 1395). باین حال در زمینه برنامه درسی پنهان دانش‌آموزان و دانشجویان پژوهش‌های زیادی صورت گرفته است که حاکی از واقعی بودن تجارب حاصل از این نوع یادگیری دارد (سریخانی^۷ و شجاعی و رفیعی، 2020؛ کاماساک^۸ و آتای^۹، 2020؛ براسچی^{۱۰}، استاسی^{۱۱}، لیگار^{۱۲} و گراد^{۱۳}، 2020؛ کیلی^{۱۴}، 2020، کیان^{۱۵} و ایزانلو، 2020؛ مولیانی^{۱۶} و تاناتمونجو^{۱۷}، 2020) اما یادگیری پنهان کمتر مورد توجه و بررسی قرار گرفته است. در یادگیری پنهان به

¹ Osaghae

² Shehabat

³ Berrish

⁴ VanPatten

⁵ Cayado

⁶ Chan

⁷ Sarikhani

⁸ Kamasak

⁹ Atay

¹⁰ Braschi

¹¹ Stacey

¹² Légaré

¹³ Grad

¹⁴ Kelly

¹⁵ Kian

¹⁶ Mulyani

¹⁷ Tanuatmodjo

علت پنهان بودن فرایند یادگیری و ناآگاهی فرستنده یا گیرنده پیام، فرایندهای گزینش‌گری در هیچ‌یک فعال نشده و فرستنده و گیرنده را از حالت فرستنده و گیرنده فعال به فرستنده و گیرنده غیرفعال تبدیل می‌کند بنابراین به راحتی می‌تواند تأثیر خودش را بر افراد بگذارد. به عبارتی، یادگیری پنهان، یادگیری است که در عمل آشکار نیست ولی خود را در عمل بعدی ضمن یک فعالیت، آشکار می‌سازد. از آن‌جاکه هرگونه یادگیری، آثار خود را در نگرش‌ها و رفتارهای افراد نمایان می‌سازد، نقش یادگیری پنهان در شکل‌گیری و حیات خارجی و ذهنی فرد، اهمیت می‌یابد (رضایی، احمدی و باقری، 1399).

باین حال ثبت وقایع و حافظه بشری به سه عامل مهم بستگی دارد: مجاورت، تکرار و تشابه رخداد (خادمی، 1397). عامل اول، مجاورت یا نزدیکی در زمان و مکان است. وقایع تجربه‌شده در زمان و مکان یکسان، تمایل به همبسته شدن بهتر دارند. عامل دوم تکرار است. بدیهی است که هرچه تعداد تکرار یک رخداد مشخص بیشتر باشد آن رخداد بهتر در حافظه ثبت می‌شود. عامل سوم یعنی تشابه هم به این واقعیت اشاره دارد که اگر دو واقعه به یکدیگر شبیه باشند، اندیشه یا احساس یکی از آنها، تداعی واقعه دیگری را در پی خواهد داشت که عمدتاً به ثبت وقایع و تجربیات گذشته می‌پردازند عبارتند از: حافظه ضمنی و حافظه معنایی. حافظه ضمنی، حافظه‌ای است برای وقایع شخصی منحصر به فرد. یک خاطره ضمنی که در حافظه ضمنی ثبت می‌شود شامل اطلاعات مکانی و زمانی در رابطه با موضوع رخ داده است؛ یعنی واقعه کجا و کی اتفاق افتاده است. نوع دیگر حافظه، حافظه معنایی است. حافظه معنایی، حافظه‌ای است برای حقایق یا دانش‌های کلی در مورد جهان. برخلاف حافظه ضمنی، حافظه معنایی بر اساس زمان و مکان رخداد شکل نمی‌گیرد. در اینجا این سؤال پیش می‌آید که آیا این حافظه‌ها فقط به ثبت وقایعی می‌پردازند که ما آگاهانه درک و تجربه می‌کنیم یا یادگیری ما در شرایط ناخودآگاهی نیز اتفاق می‌افتد؛ به عبارت دیگر، آیا یادگیری فقط زمانی اتفاق می‌افتد که ما به طور مستقیم پاسخی آگاهانه از هر واکنش دریافت می‌کنیم. تولمن با مشاهده نتایج آزمایش‌های خود ملاحظه کرد که موش‌هایی که نقشه شناختی راهروهای تودرتو را ناخودآگاهانه در ذهن سپرده‌اند، در جستجوهای بعدی آن را تداعی می‌کنند، هرچند که مبدأ و مقصد (هدفی مانند غذا) با دفعات قبل یکی نباشد. او این مسئله را یادگیری پنهان نامید. این مسئله به این معنی است که امر یادگیری حتی در مواقعی که رسیدن به هدف مشخص یا اجتناب از امری مشخص وجود نداشته باشد، نیز اتفاق می‌افتد؛ یعنی در خیلی از مواقع، انسان‌ها و حیوانات بدون اینکه هدف خاصی برای تجربه یک واقعه را داشته باشند، حافظه بسیاری از وقایع را به صورت ناخودآگاه ثبت می‌کند. رویکردهای مختلفی نسبت به یادگیری پنهان وجود دارد که در زیر به اشاره می‌شود (خادمی، 1397).

به‌طور خلاصه تا اواخر دهه ۷۰ میلادی رویکردهای کارکردی، انطباقی یا انتقادی، فراگیران را افرادی منفعل در برابر برنامه یادگیری پنهان محسوب می‌کردند، فراوان موردانتقاد قرار گرفتند. بعد از آن، نظریه‌پردازان جدید، فراگیران را به‌عنوان عاملان فعال در نظر گرفتند که قادرند در مقابل برنامه یادگیری پنهان مقاومت کنند. باین حال بهره‌گیری از یادگیری پنهان می‌تواند راهبردی اثربخش در بهبود برنامه‌های آموزشی و تربیتی باشد که در این راستا مین و همکاران (2021)، هرتل و همکاران (2021)، لیو و همکاران (2021)، استوکنیگر و همکاران (2021)، وچیو و همکاران (2021) و مونتوری و همکاران (2022) در پژوهش‌های خود اظهار کردند که تمرکز روی یادگیری پنهان دانش‌آموزان می‌تواند زمینه بهبود یادگیری و پیشرفت تحصیلی را به همراه داشته باشد.

از طرفی نظام تعلیم و تربیت رسمی ایران مهم‌ترین و مؤثرترین بازیگر امور سیاست‌گذاری و اجرای برنامه‌های آموزشی و تربیتی کشور محسوب می‌شود. از سویی دیگر جمع‌بندی مدیران، برنامه‌ریزان و متفکران نظام تربیتی کشور از چند دهه قبل به محدودیت‌هایی جلب شد که باعث عقب‌افتادن آحاد جامعه، دانش‌آموزان و نظام توسعه ملی از فرایندهای اصولی و صحیح تعلیم و تربیت شده است. از سویی برنامه آموزشی هر کشور جزء مهم‌ترین اقدامات اجتماعی-فرهنگی قلمداد می‌شود که تلاش ویژه‌ای برای توسعه آن اندیشیده می‌شود و همه کشورهای توسعه‌یافته و در حال توسعه، برنامه‌های ویژه‌ای برای بهبود فرایند آموزشی در نظر دارند یا در حال انجام آن هستند. باین حال مهم‌ترین بخش یک

برنامه، نحوه اجرای آن است که این روند اجرا باید به صورتی تدارک دیده شود که از بهره‌وری و کیفیت مناسب برخوردار باشد تا زمینه دستیابی به اهداف تسهیل شود. اجرای اهداف تربیتی سند تحول بنیادین آموزش و پرورش نیز برای دستیابی به اهداف خود نیازمند افزایش کیفیت اقدامات عملیاتی می‌باشد که در این راستا نیازمند الگویی مناسب هستیم. از این رو با در نظر گرفتن پتانسیل‌های یادگیری پنهان بر بهبود پیشرفت تحصیلی و پیاده‌سازی برنامه‌های تربیتی و خلأ مدل مناسب در این زمینه در سازمان‌های آموزشی کشور، این پژوهش در نظر دارد تا به ارائه مدل بهره‌گیری از یادگیری پنهان به منظور کیفیت‌بخشی، به برنامه‌های آموزشی و تربیتی دبیرستان‌های ناحیه 3 کرمانشاه بپردازد.

مبانی نظری

قورچیان در پژوهش خود با عنوان «تحلیلی از برنامه آموزشی پنهان، بحثی نو در ابعاد ناشناخته نظام آموزشی» با استفاده از دسته‌بندی لیندن بین¹ (2004) به چهار نظریه در مورد برنامه یادگیری پنهان اشاره کرده است که عبارتند از: نگرش غیرنظری: نماینده این نگرش جکسون است. وی نظریه خود را در کتاب «زندگی در کلاس درس» ارائه داده است. او وقایع رده‌های درس را مشاهده و بدون ارتباط دادن مشاهدات خود با نظریه‌ای خاص، یادگیری‌های غیرآکادمیک، از قبیل پذیرش اقتدار از پیش تعیین شده، بدون در نظر گرفتن علایق شخصی، تمایز بین کار و بازی و هماهنگی با انتظارات اداری آموزشگاه را جزء برنامه یادگیری پنهان قلمداد کرده است. از آن جایی که تبیین روابط مدرسه و نظام کل جامعه است، از آن به عنوان یک کار غیر نظری نام برده شده است.

نظریه کارکردی: نماینده این دیدگاه دری بین² (2021) است. او معتقد است برنامه یادگیری پنهان «نتایج یادگیری ناشی از محیط اجتماعی مدرسه» است. مدارس در این دیدگاه ابزارهایی هستند که از طریق آن، ارزش‌ها، هنجارها و مهارت‌های اجتماعی مورد نیاز برای فعالیت و مشارکت فرا گرفته می‌شود.

دیدگاه کارکردگرایان به دلیل آنکه از سویی فراگیران را به عنوان عواملی منفعل و خنثی در مقابل پیام‌های یادگیری پنهان در نظر می‌گیرند و از سوی دیگر ویژگی‌های بالقوه یادگیری پنهان را در حفظ و ایجاد نابرابری‌های طبقاتی و جنسی در جامعه نادیده می‌گیرند، مورد انتقاد قرار گرفته است.

نظریه انطباقی: نمایندگان این دیدگاه، ساموئل بولس و هربرت جنتیس (2016) هستند. عمده‌ترین محور این نظریه این است که فراگیران طی تجارب روزمره در مدارس سلسله‌مراتب نظام ارزش‌ها، هنجارها و مهارت‌های نظام سرمایه‌داری جامعه را که در ساخت پویای زندگی روزمره کلاس درس به مثابه آینه‌ای منعکس گردیده و از طریق برنامه درسی مستتر، عمل انطباق بین جامعه و مدرسه را صورت می‌گیرند. این دیدگاه نیز به لحاظ اینکه مانند دیدگاه کارکردگرا نقش منفعلی برای فراگیران قائل است مورد انتقاد قرار گرفته است.

نظریه مقاومت: اپل و جیرو (2012) نمایندگان این نظریه هستند. بر اساس این دیدگاه نظریه‌های کارکردی و انطباقی مورد انتقاد قرار گرفته است. در این دیدگاه، مدارس دارای پتانسیل بازآفرینی و نیز تحول اجتماعی تلقی می‌گردند. برای فهم یادگیری پنهان باید فرهنگ زنده مدارس در ارتباط با فرهنگ کل جامعه مطالعه شود. بر اساس این دیدگاه، مدارس صرفاً مؤسسات آموزشی تلقی نمی‌شوند تا به هر طریقی که می‌خواهند فراگیران را به صورت منفعل شکل دهند و برای جامعه نابرابر آماده سازند بلکه فراگیران قادرند مقاومت نشان دهند، خود به تعبیر و تفسیر امور بپردازند و فرهنگ خاص خودشان را شکل دهند. یادگیری پنهان در این دیدگاه نه تنها در فرایند تعلیم و تربیت نقش اساسی و حیاتی دارد بلکه تأثیر زیادی بر تغییرات جامعه می‌گذارد.

¹ Linda Bean

² Bean

به‌طور خلاصه تا اواخر دهه ۷۰ میلادی رویکردهای کارکردی، انطباقی یا انتقادی، فراگیران را افرادی منفعل در برابر برنامه یادگیری پنهان محسوب می‌کردند، موردانتقاد فراوان قرار گرفتند. بعد از آن، نظریه‌پردازان جدید، فراگیران را به‌عنوان عاملان فعال در نظر گرفتند که قادرند در مقابل برنامه یادگیری پنهان مقاومت کنند. با این حال بهره‌گیری از یادگیری پنهان می‌تواند راهبردی اثربخش در بهبود برنامه‌های آموزشی و تربیتی باشد که در این راستا مین و همکاران (2021)، هرتل و همکاران (2021)، لیو و همکاران (2021)، استوکینگر و همکاران (2021)، وچیو و همکاران (2021) و مونتوری و همکاران (2022) در پژوهش‌های خود اظهار کردند که تمرکز روی یادگیری پنهان دانش‌آموزان می‌تواند زمینه بهبود یادگیری و پیشرفت تحصیلی را به همراه داشته باشد.

روش‌شناسی

رویکرد تحقیق حاضر از نوع کیفی است که با روش گراند تئوری^۱ انجام شده است. روش گراند تئوری معمولاً به سه شیوه نظام‌مند، نوحاسته و سازگارا (ساخت‌گرایانه) اجرا می‌شود (اشتراوس و کوربین^۲، 2008). در تحقیق حاضر از روش نظام‌مند که به اشتراوس و کوربین نسبت داده می‌شود، برای تجزیه و تحلیل داده‌ها استفاده شده است. روش سیستماتیک سه مرحله اصلی کدگذاری باز، کدگذاری محوری و کدگذاری انتخابی دارد (اشتراوس و کوربین، 2008). جامعه آماری این پژوهش شامل خبرگان آشنا با ابعاد و مؤلفه‌ها و معیارهای یادگیری پنهان در محیط آموزشی است که شامل پژوهشگران، استادان دانشگاهی و مدیران دبیرستان‌های کرمانشاه می‌باشد که به روش نمونه‌گیری هدفمند یا نظری انتخاب شده‌اند. لیست تقریبی از جامعه آماری تهیه شد که شامل 39 نفر از جامعه در دسترس بودند. سپس با آن‌ها مکاتباتی صورت گرفت و از این تعداد، 28 نفر اعلام آمادگی کردند. سپس به ترتیب لیست، مصاحبه انجام شد. مصاحبه‌ها در برخی موارد به‌صورت حضوری و در سایر موارد به دلیل همه‌گیری ویروس کرونا و دوری مسافت به‌صورت فایل متنی از طریق ارسال ایمیل، در واتساپ یا تلگرام و برخی نیز به‌صورت تلفنی و تماس تصویری انجام شد. مصاحبه‌ها تا رسیدن به اشباع نظری ادامه یافت (18 مصاحبه). مصاحبه‌ها مکتوب گردید و سپس تک به تک جملات مصاحبه‌های مکتوب‌شده تحلیل و واحدهای معنایی آن استخراج گردید. در ادامه، کدهای اولیه منحصربه‌فرد با فراوانی بیشتر مشخص گردید و چند کدی که با هم قرابت معنایی داشتند و در یک دسته قرار می‌گرفتند، در قالب یک مقوله مشخص شدند. در این مرحله، کدگذاری باز انجام شده است. در ادامه مقوله‌ها در دسته شش‌گانه مدل اشتراوس و کوربین قرار گرفتند. در این مرحله نیز کدگذاری محوری انجام شد. در انتها روابط بین کدهای محوری شش‌گانه با یکدیگر مشخص گردید که این مرحله انتهایی جزء کدگذاری انتخابی می‌باشد.

برای بررسی روایی، یافته‌های پژوهش برای مشارکت‌کنندگان ارائه و متن نظریه توسط ایشان مطالعه و نظراتشان اعمال شده است. همچنین در این پژوهش از روش توافق درون‌موضوعی برای محاسبه پایایی مصاحبه‌ها استفاده شد (کواله^۳، 1996). برای محاسبه پایایی مصاحبه با روش توافق درون‌موضوعی دو کدگذار (ارزیاب)، از یک دانشجوی مقطع دکتری مدیریت آموزشی درخواست شد تا به‌عنوان همکار پژوهش (کدگذار) در پژوهش مشارکت کند؛ آموزش‌ها و تکنیک‌های لازم برای کدگذاری مصاحبه‌ها به ایشان انتقال داده شد. در هر کدام از مصاحبه‌ها، کدهایی که در نظر دو نفر هم مشابه هستند با عنوان «توافق» و کدهای غیرمشابه با عنوان «عدم توافق» مشخص می‌شوند. سپس محقق به همراه همکار پژوهشی، تعداد سه مصاحبه را کدگذاری کرد و درصد توافق درون‌موضوعی که به‌عنوان شاخص پایایی تحلیل به کار می‌رود محاسبه شد. نتایج حاصل از این کدگذاری‌ها در جدول 1 آمده است:

¹ Grounded Theory

² Strauss & Corbin

³ Kvale

جدول 1. محاسبه پایایی بین دو کدگذار.

ردیف	عنوان مصاحبه	تعداد کل کدها	تعداد توافقات	تعداد عدم توافقات	پایایی بین دو کدگذار (درصد)
1	مصاحبه‌شونده 1	51	22	7	86/3
2	مصاحبه‌شونده 4	43	18	7	83/7
3	مصاحبه‌شونده 10	28	12	4	85/7
	کل	122	52	18	85/2

همان‌طور که در جدول 1 مشاهده می‌شود تعداد کل کدها که توسط محقق و همکار پژوهش به ثبت رسیده است برابر 122، تعداد کل توافقات بین این کدها 52 و تعداد کل عدم توافقات بین این کدها برابر 18 است. پایایی بین کدگذاران برای مصاحبه‌های انجام‌گرفته در این پژوهش با استفاده از فرمول ذکرشده برابر 85/2 درصد است. با توجه به اینکه این میزان پایایی، بیشتر از 60 درصد است (کواله، 1996) قابلیت اعتماد کدگذاری‌ها مورد تأیید است و می‌توان ادعا کرد که میزان پایایی تحلیل مصاحبه کنونی مناسب است. انجام کدگذاری به‌صورت دستی انجام شد.

یافته‌های پژوهش

نتایج جمعیت‌شناختی پژوهش در جدول 2 گزارش شده است:

جدول 2. توصیف ویژگی‌های دموگرافیک مصاحبه‌شوندگان.

گروه	مدرک تحصیلی	سطح تحصیلات	سن	جنسیت	کد مصاحبه‌شونده
استاد	مدیریت آموزشی	دکتری	45	زن	P1
استاد	علوم تربیتی (برنامه‌ریزی درسی)	دکتری	38	مرد	P2
استاد	مدیریت آموزشی	دکتری	44	مرد	P3
پژوهشگر	مدیریت آموزشی	دکتری	54	مرد	P4
استاد	مدیریت آموزشی	دکتری	51	زن	P5
استاد	مدیریت آموزشی	دکتری	36	مرد	P6
مدیر	علوم تربیتی (فلسفه تعلیم و تربیت)	کارشناسی	47	مرد	P7
پژوهشگر	مدیریت آموزشی	دکتری	42	زن	P8
مدیر	علوم تربیتی (فلسفه تعلیم و تربیت)	کارشناسی ارشد	40	مرد	P9
مدیر	علوم تربیتی	کارشناسی	51	مرد	P10
استاد	مدیریت آموزشی	دکتری	46	زن	P11
استاد	مدیریت آموزشی	دکتری	44	زن	P12
استاد	علوم تربیتی (برنامه‌ریزی درسی)	دکتری	53	زن	P13
استاد	مدیریت آموزشی	دکتری	37	مرد	P14
پژوهشگر	تکنولوژی آموزشی	کارشناسی ارشد	39	مرد	P15
مدیر	علوم تربیتی	کارشناسی ارشد	46	زن	P16
پژوهشگر	مدیریت آموزشی	دکتری	53	مرد	P17
مدیر	آموزش ابتدایی	کارشناسی	55	زن	P18

کدگذاری باز و محوری

در بخش کدگذاری، نخست همه مصاحبه‌ها بررسی شدند و پس از بررسی و تجزیه و تحلیل مصاحبه‌ها فرایند کدگذاری آغاز گردید. به منظور جمع‌آوری اطلاعات و پوشش مدل پژوهش از طریق مطالعه کتب، مقالات و نیز با استفاده از نظر متخصصین تعداد 5 سؤال به عنوان سؤالات مصاحبه تأیید شد. در نهایت با انجام مراحل مختلف کدگذاری و تعیین عوامل مرتبط تعداد 76 کد در قالب 14 مقوله اصلی مرتبط با مدل بهره‌گیری از یادگیری پنهان به منظور افزایش کیفیت به برنامه‌های آموزشی و تربیتی دبیرستان‌های ناحیه 3 کرمانشاه شناسایی شدند. در ادامه، کدگذاری باز و محوری مصاحبه‌شونده‌ها در هر 5 بعد اصلی مدل پارادایمی استراوس و کوربین، به صورت مجزا ارائه شده است.

شرایط علی

جدول 3. خلاصه کدگذاری باز و محوری مصاحبه‌شونده‌ها برای شناسایی شرایط علی.

مقوله اصلی	مقوله فرعی	ابعاد و ویژگی‌ها	کد مصاحبه‌شوندگان
معلمان		۱- وجود معلمان باانگیزه	P3, P4, P8, P9
		۲- وجود معلمان متخصص و باتجربه	P1, P2, P6, P17
		۳- وضعیت تحصیلی معلمان	P2, P4, P7, P13
		۴- ویژگی‌های شخصیتی معلمان (درون‌گرایی/ برون‌گرایی و ...)	P4, P6, P9
		۵- ویژگی‌های فردی معلمان (سن، جنسیت، سابقه شغلی و...)	P9, P11, P12
مدیران		۶- وجود مدیران انگیزه‌بخش به معلمان برای پیاده‌سازی یادگیری پنهان	P3, P4, P8, P15
		۷- وجود مدیران علاقه‌مند به استفاده از یادگیری پنهان	P1, P2, P9, P10
		۸- مدیران توانمند در شبکه‌سازی	P2, P3, P9, P14
		۹- علاقه‌مندی دانش‌آموزان به یادگیری پنهان	P1, P3, P13, P18
دانش‌آموزان		۱۰- پذیرش و اثربخشی مفاهیم درسی از طریق یادگیری پنهان نسبت به آشکار	P1, P4, P10, P15
		۱۱- ارتباط معلم با دانش‌آموزان	P2, P4, P5, P8, P18
ارتباطی		۱۲- ارتباط معلم با والدین	P1, P3, P7, P16
		۱۳- ارتباط مدیران با دانش‌آموزان	P5, P7, P8, P9, P17
		۱۴- ارتباط مدیران با والدین	P1, P2, P6, P17
		۱۵- ارتباط دانش‌آموزان با یکدیگر	P2, P4, P7, P13
		۱۶- وجود فرهنگ یادگیری در آموزش و پرورش	P2, P3, P9, P14
سازمانی		۱۷- وجود فرهنگ حمایت‌گر از یادگیری در آموزش و پرورش	P2, P4, P5, P8, P18
		۱۸- وجود ساختار سازمانی منعطف	P1, P3, P7, P16

مقوله اصلی	مقوله فرعی	ابعاد و ویژگی‌ها	کد مصاحبه‌شوندگان
		۱۹- وجود ساختار سازمانی تخت (افقی)	P6, P7, P9, P14, P17, P18

نتایج نشان داد که 19 کد مفهومی، 5 مقوله فرعی و 3 مقوله اصلی از ابعاد و مؤلفه‌های شرایط علی مؤثر بر بهره‌گیری از یادگیری پنهان به منظور کیفیت‌بخشی به برنامه‌های آموزشی و تربیتی مدارس دبیرستان ناحیه 3 کرمانشاه می‌باشد.

جدول 4. خلاصه کدگذاری باز و محوری مصاحبه‌شونده‌ها برای شناسایی عوامل زمینه‌ای.

مقوله اصلی	مقوله فرعی	ابعاد و ویژگی‌ها	کد مصاحبه‌شوندگان	
دیده‌فردی	محیط دبیرستان	۱- بزرگی یا کوچکی دبیرستان	P1, P5, P6, P13, P16	
		۲- وضعیت نور (وجود پنجره‌های نورگیر و ...)	P6, P7, P9, P10, P13, P15	
		۳- وضعیت صدا (صدای خیابان و ...)	P10, P11, P14	
		۴- زیباسازی دبیرستان (درختکاری، گل‌کاری، رنگ دیوارها و ...)	P6, P7, P9, P14, P16	
		۵- وجود امکانات آموزشی (تخته هوشمند، ویدئوپروژکتور و ...)	P10, P11, P15, P18	
دیده‌فردی	امکانات	۶- وجود فضاهای آموزشی (آزمایشگاه و ...)	P2, P5, P9	
		۷- وجود فضای ورزشی	P6, P8, P10, P16, P18	
		۸- وجود رسانه‌های اجتماعی	P6, P7, P9, P14, P17, P18	
دیده‌فردی	رسانه	۹- وجود کانال‌های گروهی در رسانه‌های اجتماعی	P5, P11, P15, P17	
		۱۰- وجود برنامه شاد	P2, P4, P6, P14, P16	
	نرم‌افزاری	زیارساخت	۱۱- وجود اینترنت	P3, P6, P9, P10, P14, P15
		نرم‌افزاری	۱۲- وجود کابل نوری	P3, P8, P12, P15

نتایج نشان داد که 12 کد مفهومی، 4 مقوله فرعی و 2 مقوله اصلی از ابعاد و مؤلفه‌های عوامل زمینه‌ای مؤثر بر بهره‌گیری از یادگیری پنهان به منظور کیفیت‌بخشی به برنامه‌های آموزشی و تربیتی مدارس دبیرستان ناحیه 3 کرمانشاه می‌باشد.

جدول 5. خلاصه کدگذاری باز و محوری مصاحبه‌شونده‌ها برای شناسایی عوامل مداخله‌گر.

مقوله‌ها	ابعاد و ویژگی‌ها	کد مصاحبه‌شوندگان
محتوای آموزشی	۱- تنظیم محتوای آموزشی برای یادگیری آشکار	P1, P3, P9, P15
	۲- تداخل محتوای کتاب‌های درسی با یادگیری پنهان	P4, P5, P8, P17
	۳- نبود انعطاف در محتوای درسی مبتنی بر یادگیری پنهان	P1, P3, P5, P15
	۴- کمبود زمان آموزش محتوای درسی	P2, P4, P6, P9, P16, P17
والدین	۵- ناآشنایی والدین با مفاهیم یادگیری پنهان	P3, P5, P7, P10, P16, P18

مقوله‌ها	ابعاد و ویژگی‌ها	کد مصاحبه‌شوندگان
۶- حمایت‌نکردن والدین از آموزش مبتنی بر یادگیری پنهان		P2, P3, P5, P6, P8, P16
۷- ضعیف‌بودن زیرساخت‌های آموزشی		P1, P3, P5, P10, P15
۸- ضعیف‌بودن زیرساخت‌های رسانه‌ای		P4, P5, P7, P10, P15
۹- غیراستانداردبودن محیط‌های آموزشی		P2, P7, P9, P13, P14, P17

نتایج نشان داد که 9 کد مفهومی و 3 مقوله از ابعاد و مؤلفه‌های عوامل مداخله‌گر مؤثر بر بهره‌گیری از یادگیری پنهان به‌منظور کیفیت‌بخشی به برنامه‌های آموزشی و تربیتی مدارس دبیرستان ناحیه 3 کرمانشاه می‌باشد.

جدول 6. خلاصه کدگذاری باز و محوری مصاحبه‌شونده‌ها برای شناسایی راهبردهای مؤثر.

مقوله اصلی	مقوله فرعی	ابعاد و ویژگی‌ها	کد مصاحبه‌شوندگان
مربیگری	۱- آزادی عمل در اختیارات مدیر دبیرستان		P6, P11, P13, P17
	۲- بهبود زیرساخت‌های آموزشی دبیرستان		P1, P3, P10, P15, P18
	۳- بهبود زیرساخت‌های جانبی دبیرستان		P1, P3, P5, P16, P18
	۴- بهبود زیباسازی مدرسه		P2, P4, P6, P17
آموزشی	۵- آموزش به معلمان در مورد یادگیری پنهان		P2, P4, P6, P13, P14
	۶- آموزش به مدیران مدارس در مورد یادگیری پنهان		P9, P11, P12, P15, P17
	۷- آموزش به والدین در مورد یادگیری پنهان (مزایا، روش‌ها و ...)		P2, P4, P6, P17
	۸- آموزش به دانش‌آموزان در مورد مزایای یادگیری پنهان		P7, P9, P10, P17
	۹- استفاده از وسایل کمک‌درسی در جهت پیاده‌سازی برنامه‌های یادگیری پنهان		P3, P4, P6, P16
	۱۰- تنوع در آموزش محتوای آموزشی مبتنی بر یادگیری پنهان		P7, P8, P11, P13, P15, P18
دستی	۱۱- خلاقیت در آموزش محتوای آموزشی مبتنی بر یادگیری پنهان		P1, P5, P7, P9, P10, P16
	۱۲- توجه به تفاوت‌های فردی در آموزش محتوای درسی مبتنی بر یادگیری پنهان		P2, P5, P7, P15
	۱۳- الگوگیری از برنامه‌های درسی کشورهای موفق مبتنی بر یادگیری پنهان		P2, P9, P10, P15
برنامه‌ریزی	۱۴- توجه به علائق دانش‌آموزان در آموزش محتوای درسی مبتنی بر یادگیری پنهان		P1, P3, P4, P5, P11, P17
	۱۵- برنامه‌ریزی در خصوص اجرایی شدن یادگیری پنهان در مدارس کرمانشاه		P3, P5, P7, P8
	۱۶- تدوین برنامه جامع بهره‌گیری از یادگیری پنهان به‌منظور کیفیت‌بخشی به برنامه‌های آموزشی و تربیتی مدارس		P2, P4, P6, P14, P18

مقوله اصلی	مقوله فرعی	ابعاد و ویژگی‌ها	کد مصاحبه‌شوندگان
هماهنگی		۱۷- هماهنگی با آموزش و پرورش در مورد اجرایی شدن برنامه‌های یادگیری پنهان	P1, P3, P4, P5, P11, P12
		۱۸- هماهنگی با تمامی معلمان برای همکاری با اجرای برنامه‌های یادگیری پنهان	P4, P6, P8, P14, P16
کارمند	گزینی	۱۹- گزینش معلمان مبتنی بر سطح دانش در زمینه یادگیری پنهان	P4, P7, P8, P10, P15
		۲۰- به کارگیری از معلمان باتجربه و موفق در زمینه یادگیری پنهان از سایر مقاطع	P2, P4, P5, P16
ارزیابی		۲۱- ارزیابی معلمان در میزان دستیابی به اهداف یادگیری پنهان	P1, P3, P4, P14, P15
		۲۲- تشویق معلمان موفق در زمینه پیاده‌سازی یادگیری پنهان	P3, P4, P6, P16
		۲۳- ایجاد انگیزه در معلمان برای پیاده‌سازی مفاد آموزشی مبتنی بر یادگیری پنهان	P7, P8, P11, P13, P15, P18
بودجه‌بندی		۲۴- اختصاص بودجه به مدارس برای تجهیز	P2, P5, P8, P9, P10, P12
		۲۵- تأمین بودجه مورد نیاز برای پیاده‌سازی برنامه‌های یادگیری پنهان	P3, P5, P7, P16, P18

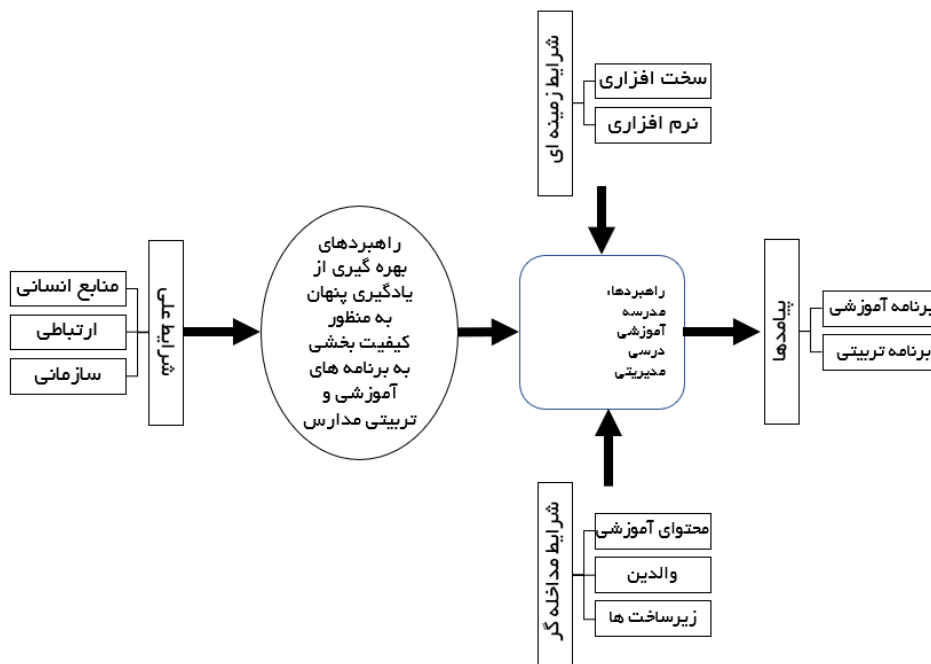
نتایج نشان داد که 25 کد مفهومی، 5 مقوله فرعی و 4 مقوله اصلی از ابعاد و مؤلفه‌های راهبردهای بهره‌گیری از یادگیری پنهان به منظور کیفیت‌بخشی به برنامه‌های آموزشی و تربیتی مدارس دبیرستان ناحیه 3 کرمانشاه می‌باشد.

جدول 7. خلاصه کدگذاری باز و محوری مصاحبه‌شونده‌ها برای شناسایی پیامدهای مؤثر.

مقوله	مفاهیم	کد مصاحبه‌شوندگان
کیفیت‌بخشی برنامه‌های آموزشی	۱- افزایش کیفیت محتوای آموزشی	P6, P9, P15, P18
	۲- ارتقای وضعیت درسی دانش‌آموزان	P7, P11, P15, P16
	۳- افزایش خلاقیت و نوآوری دانش‌آموزان	P5, P7, P16
	۴- افزایش سطح یادگیری دانش‌آموزان	P4, P6, P8, P14, P15
	۵- افزایش انگیزه دانش‌آموزان برای یادگیری	P6, P8, P9, P15, P18
کیفیت‌بخشی برنامه‌های تربیتی	۶- افزایش کیفیت محتواهای تربیتی	P7, P10, P12, P17
	۷- بهبود ارتباط بین معلم و دانش‌آموز	P3, P6, P8, P14
	۸- بهبود ارتباط بین دانش‌آموزان با یکدیگر	P2, P4, P7, P15, P16, P18
	۹- افزایش احترام به والدین، معلمان و سایرین	P3, P5, P8, P15, P18
	۱۰- افزایش علاقه‌مندی به ورزش و فعالیت بدنی	P2, P4, P7, P14, P15, P16
	۱۱- افزایش علاقه‌مندی به فعالیت‌های هنری فرهنگی	P3, P5, P9, P13, P17

نتایج نشان داد که 11 کد مفهومی و 2 مقوله از ابعاد و مؤلفه‌های پیامدهای اجرای راهبردهای بهره‌گیری از یادگیری پنهان به منظور کیفیت‌بخشی به برنامه‌های آموزشی و تربیتی مدارس دبیرستان ناحیه 3 کرمانشاه می‌باشد.

کدگذاری انتخابی

شکل 1. مدل بهره‌گیری از یادگیری پنهان به منظور کیفیت بخشی به برنامه‌های آموزشی و تربیتی مدارس دبیرستان ناحیه 3 کرمانشاه.

الگوی بهره‌گیری از یادگیری پنهان به منظور افزایش کیفیت برنامه‌های آموزشی و تربیتی دبیرستان‌های ناحیه 3 کرمانشاه، متأثر از شرایط علی (منابع انسانی، ارتباطی و سازمانی) و با در نظر گرفتن راهبردهای استخراجی (مربوط به دبیرستان، آموزشی، درسی و مدیریتی) که متأثر از شرایط زمینه‌ای (سخت‌افزاری و نرم‌افزاری) و شرایط مداخله‌گر (محتوای آموزشی، والدین و زیرساخت‌ها) می‌باشد، می‌تواند منجر به پیامدهایی نظیر افزایش کیفیت برنامه‌های آموزشی و تربیتی دبیرستان‌های ناحیه 3 کرمانشاه گردد.

بحث و نتیجه‌گیری

هدف از تحقیق حاضر، ارائه مدل بهره‌گیری از یادگیری پنهان به منظور افزایش کیفیت برنامه‌های آموزشی و تربیتی دبیرستان‌های ناحیه 3 کرمانشاه بود. بر اساس نتایج به دست آمده الگوی بهره‌گیری از یادگیری پنهان به منظور افزایش کیفیت برنامه‌های آموزشی و تربیتی دبیرستان‌های ناحیه 3 کرمانشاه، متأثر از شرایط علی (منابع انسانی، ارتباطی و سازمانی) و با در نظر گرفتن راهبردهای استخراجی (مربوط به دبیرستان، آموزشی، درسی و مدیریتی) که متأثر از شرایط زمینه‌ای (سخت‌افزاری و نرم‌افزاری) و شرایط مداخله‌گر (محتوای آموزشی، والدین و زیرساخت‌ها) می‌باشد، می‌تواند منجر به پیامدهایی نظیر افزایش کیفیت برنامه‌های آموزشی و تربیتی دبیرستان‌های ناحیه 3 کرمانشاه گردد. بر اساس نتایج به دست آمده شرایط علی مدل بهره‌گیری از یادگیری پنهان افزایش کیفیت برنامه‌های آموزشی و تربیتی دبیرستان‌های ناحیه 3 کرمانشاه شامل منابع انسانی، عوامل ارتباطی و سازمانی بود. بر اساس نتایج به دست آمده

به‌منظور توسعه یادگیری پنهان در محیط آموزشی بهره‌گیری از نیروی انسانی متخصص و کارآمد از جمله عوامل مهم و مؤثر شناخته شد. در این راستا آگورک^۱ (2018)، گاربا^۲ (2021)، برایسون^۳ (2021) نیروی انسانی کارآمد را از جمله مهم‌ترین ابعاد تأثیرگذار بر محیط یادگیری معرفی کردند. نیروی انسانی متخصص و کارآمد می‌تواند با تأثیرگذاری بر ضمیر ناخودآگاه دانش‌آموزان و سایرین و ارائه الگوی مطلوب آموزشی، زمینه یادگیری پنهان را فراهم آورد بنابراین توجه به ویژگی‌های شخصیتی و علمی کادر نیروی انسانی و تلاش در راستای انتخاب افراد بر اساس معیارهای اسلامی-ایرانی و توجه به معیارهایی همچون انگیزه پیشرفت، تلاش و کوشش علمی، پشتکار و صداقت و سایر الگوهای پسندیده می‌توانند زمینه اثربخشی برنامه‌های آموزشی و تربیتی را در مدارس فراهم آورند. درعین حال گلد^۴ و همکاران (2022) معتقدند یادگیری مشاهده‌ای در محیط یادگیری بر یادگیری ضمنی دانش‌آموزان مؤثر است بنابراین الگوبودن نیروی انسانی می‌تواند بر یادگیری پنهان مفاهیم آموزشی و تربیتی تأثیرگذار باشد و دانش‌آموزان با بهره‌گیری از یادگیری مشاهده‌ای، بهره بیشتری از یادگیری پنهان ببرند. از طرفی توسعه ارتباطات نیز می‌تواند موجب آگاهی دانش‌آموزان و سایرین از طرز رفتار، طرز نگرش، راهبردهای مقابله‌ای و ... از نیروی انسانی موجود در محیط یادگیری گردد و زمینه برداشت‌های موردی در ضمیر ناخودآگاه فراگیران شود. در این راستا دیورا^۵ و همکاران (2022) معتقدند ارتباطات مناسب و سازنده و همچنین ارتباطات خارج از چارچوب آموزشی می‌تواند زمینه یادگیری مفاهیم تربیتی و نگرشی را در پی داشته باشد. در زمینه عوامل سازمانی نیز بهبود ساختار سازمانی (داس^۶، 2022)، توسعه فرهنگ مشارکتی (اونز^۷، 2022) و بهبود مدیریت استعداد (سینگر^۸ و همکاران، 2022) می‌تواند یادگیری سازمانی در محیط آموزشی ارتقا دهد و زمینه انتقال دانش و آگاهی شود و زمینه یادگیری ضمنی سازنده را در محیط آموزشی ارتقا دهد.

بر اساس نتایج پژوهش، راهبردهای استخراجی در زمینه توسعه یادگیری پنهان در محیط آموزشی بهره‌گیری از نیروی انسانی شامل عوامل آموزشی، درسی و مدیریتی است. در زمینه عوامل آموزشی، توجه به نمادها، ساختار سازمانی مدرسه، شیوه مدیریت و رهبری، سیاست‌گذاری‌ها، برنامه‌های درسی آشکار و نحوه گروه‌بندی کلاس‌ها، نحوه گروه‌بندی دانش‌آموزان، قوانین و مقررات مدرسه، مقررات انضباطی، روش‌های تشویق و تنبیه و روش‌های ارزشیابی از جمله عوامل بسیار مهم در شکل‌گیری یادگیری پنهان هستند. برای مثال در ارزشیابی، اگر معلم، دانش‌آموز ضعیف را تحقیر و سرزنش کند، طرز تلقی و نگرش منفی را در او تقویت می‌کند و دانش‌آموز ممکن است اعتماد خود را به توانایی‌ها و جبران شکست‌ها از دست دهد. این نگرش منفی و کاهش اعتماد به توانایی‌ها، بخشی از یادگیری پنهان است. همچنین ارزش‌گذاری برای مواد و موضوعات مختلف درسی به دلیل جایگاهی که این مواد در برنامه هفتگی مدرسه اشغال می‌کنند، یکی دیگر از مصادیق یادگیری پنهان در این زمینه است. برای مثال اینکه دانش‌آموزان، مواد درسی مانند هنر و تربیت‌بدنی را دارای ارزش و مرتبه دست دو یا فاقد ارزش در مقایسه با دروسی مانند ریاضی و علوم تجربی ارزیابی کنند. ساختار فیزیکی مدرسه و کلاس درس نیز می‌تواند تصورات خاصی را به ذهن دانش‌آموزان القا کند. یانگ^۹ (2022) ملاحظه کرد که دانش‌آموزان در کلاس‌هایی که به‌صورت حوزه‌های فعالیت ترتیب داده شده بودند، در مقایسه با کلاس‌هایی که صندلی‌های به‌صورت ردیفی چیده شده بودند، فعالیت بیشتری از خود نشان دادند، با این حال تلاش در راستای

¹ Ugwoke

² Garba

³ Bryson

⁴ Gold

⁵ Diyora

⁶ Da'as

⁷ Owens

⁸ Singer

⁹ Yang

همسوسازی مفاهیم تربیتی و آموزشی با نمادها و الگوهای یادگیری پنهان می‌تواند فعالیت‌های آموزشی را اثربخش‌تر و کامل‌تر کند.

بر اساس نتایج به‌دست‌آمده، شرایط زمینه‌ای (سخت‌افزاری و نرم‌افزاری) از جمله ابعاد مدل بهره‌گیری از یادگیری پنهان به‌منظور کیفیت‌بخشی به برنامه‌های آموزشی و تربیتی مدارس دبیرستان ناحیه 3 کرمانشاه بود. در این راستا سولیس و همکاران (2000)، عباس (2020) و سیارلی و همکاران (2020) توسعه عوامل زیرساختی را به‌ویژه در توسعه مدیریت کیفیت سخت در سازمان‌های آموزشی تأثیرگذار و تعیین‌کننده دانستند. در این راستا می‌توان اظهار کرد که توجه به کیفیت بدون در نظر گرفتن زیرساخت‌های موردنیاز از جمله استفاده از فناوری اطلاعات، اثربخشی چندانی نخواهد داشت و در اجرای برنامه‌های استراتژیک همچون سند تحول بنیادین توجه به زیرساخت‌های موردنیاز بسیار تعیین‌کننده است. برای مثال زیرساخت‌های تکنولوژیک و فناوری می‌تواند زمینه دستیابی به اهداف را تسهیل کند. بنابراین مبادله اطلاعات، دسترسی آسان به داده‌ها و ارتباط از راه دور، مسئولان را قادر می‌سازد تا نیازهای خود را در زمینه دانش و درخواست‌ها و سبک و برنامه اجرایی برطرف کنند و معضلات ادراک‌شده خود را از طریق انتقال دانش برطرف کنند، در تأیید این گفته تنوریو¹ و همکاران (2017) نشان دادند که استفاده از فناوری ممکن است یادگیری مشارکتی عمیق و معنی‌داری را به همراه داشته باشد و باعث عملکرد عالی و ایجاد مهارت کافی در پیشبرد اهداف شود.

بر اساس نتایج به‌دست‌آمده، الگوی بهره‌گیری از یادگیری پنهان به‌منظور کیفیت‌بخشی به برنامه‌های آموزشی و تربیتی مدارس دبیرستان ناحیه 3 کرمانشاه منجر به پیامدهایی نظیر کیفیت‌بخشی به برنامه‌های آموزشی و تربیتی مدارس می‌شود. در این راستا آرمون² (2019)، کالرا³ و همکاران (2019)، هان⁴ و همکاران (2022)، گازمان⁵ و همکاران (2022) و شکفه و همکاران (2018) توجه به یادگیری پنهان در محیط آموزشی را زمینه‌ساز بهبود فرایندهای یادگیری معرفی کردند. پیشرفت هر جامعه‌ای به چگونگی کیفیت آموزش و پرورش آن جامعه بستگی دارد. آموزش و پرورش اگر راه دموکراسی و روش علمی پیش‌گام زمین‌ای ایجاد جامعه‌ای پیشرفته را مهیا می‌سازد. به‌منظور رسیدن به این دموکراسی، رعایت قانون و نظم و ایجاد نگرش مثبت در این زمینه و اعمال آن توسط افراد یک جامعه، به‌خصوص متولیان خطیر تعلیم و تربیت، ضرورت می‌یابد. تعلیم و تربیت همواره در طول تاریخ یکی از مجراهای بسیار پرنفوذ شکل‌گیری و رشد فرهنگ بوده است و مدرسه‌ها به‌عنوان یکی از مهم‌ترین ابزارهای تعلیم و تربیت، انتقال‌دهنده میراث فرهنگی بوده‌اند. جوامع، سازوکارهای انتقال فرهنگ را در مدرسه از طریق برنامه‌ریزی‌های کلان آموزشی ایجاد می‌کنند و اصول و ارزش‌های خود را با تعیین اهداف، محتوا و روش‌ها آموزش می‌دهند اما باید توجه داشت فرهنگ در مدرسه همیشه به‌صورت آشکار به نسل‌های جدید منتقل نمی‌شود بلکه جریانات و مجراهایی نیز وجود دارد که به‌صورت پنهانی و ضمنی، اصول و ارزش‌هایی را که چه‌بسا در تقابل با فرهنگ یک جامعه هستند، رشد می‌دهد و این در صورتی می‌تواند رخ دهد که حتی معلم و شاگرد نیز از نفوذ آن اطلاعی نداشته باشند. مفهوم یادگیری پنهان، از مباحث و مفاهیم نسبتاً نو و بسیار روشنگرانه در قلمرو پژوهش‌های مدرسه‌ای است. طرح چنین مفهومی از ضرورت توجه به آنچه دانش‌آموزان با حضور در نظام آموزشی تجربه می‌کنند و می‌آموزند حکایت دارد. تجربه‌های یادگیری که بدین وسیله به‌دست می‌آیند عمدتاً در قالب مجموعه‌ای از انتظارها و ارزش‌ها تبلور می‌یابند. یادگیری پنهان از جمله ظرفیت‌های پنهان نظام آموزشی که می‌تواند با بهره‌گیری از آن زمینه بهبود کیفیت در نظام آموزشی را پدید آورد. با این حال بهره‌گیری از یادگیری پنهان می‌تواند راهبردی اثربخش در بهبود برنامه‌های آموزشی و تربیتی باشد که در این راستا مین و همکاران (2021)، هرتل و همکاران (2021)، لیو و همکاران (2021)، استوکینگر و همکاران (2021)، وچیو و همکاران (2021) و مونتوری و همکاران

¹ Tenório

² Arnon

³ Kalra

⁴ Han

⁵ Guzmán

(2022) در پژوهش‌های خود اظهار کردند که تمرکز روی یادگیری پنهان دانش‌آموزان می‌تواند زمینه بهبود یادگیری و پیشرفت تحصیلی را به همراه داشته باشد. به‌طور کلی آموزش و پرورش به‌عنوان متولی آموزش در سنین پایه، یکی از بنیادی‌ترین دستگاه‌های کشور است. نقش و اهمیت آموزش و پرورش در توسعه و پیشرفت کشور محوری است و آموزش و پرورش هرچه پویا و به‌روز باشد موتور توسعه و پیشرفت کشور با آهنگ و شتاب بیشتری حرکت می‌کند. بر اساس نتایج به‌دست‌آمده، در زمینه منابع انسانی توسعه معلمان باانگیزه و کارآمد، متخصص و با الگوهای رفتاری و شخصیتی شایسته، استفاده از مدیران انگیزه‌بخش به معلمان برای اجرای یادگیری پنهان و توانمند در شبکه‌سازی پیشنهاد می‌شود. در زمینه زیرساخت‌های سخت‌افزاری، زیباسازی مدرسه (درختکاری، گل‌کاری، رنگ دیوارها و توجه و استفاده از نکات آموزشی و پرورشی در زیباسازی)، توسعه امکانات آموزشی (تخته هوشمند، ویدئوپژکتور و ...)، توسعه فضاهای آموزشی (آزمایشگاه و ...) و ورزشی پیشنهاد می‌شود. در زمینه راهبردهای نرم‌افزاری توسعه استفاده از رسانه‌های اجتماعی به‌ویژه در برنامه شاد پیشنهاد می‌گردد. نتایج پژوهش حاضر می‌تواند در بهبود فضای آموزشی و تربیتی مدارس مفید باشد و زمینه توسعه هنجارهای اجتماعی و فرهنگی در محیط مدرسه را پدید آورد.

References

- [1] Bean, D. C., & Melzer, D. (2021). Engaging ideas: The professor's guide to integrating writing, critical thinking, and active learning in the classroom. John Wiley & Sons.
- [2] Bean, L. (2004). Engaging students in learning. *Journal of Business Administration Online*, 2(2), 1-6.
- [3] Braschi, E., Stacey, D., Légaré, F., Grad, R., & Archibald, D. (2020). Evidence-Based Medicine, Shared Decision Making and the Hidden Curriculum: A Qualitative Content Analysis. *Perspectives on Medical Education*, 9(3), 173-180.
- [4] Cayado, D. K. T., & Chan, R. K. (2022). The Influence of Prior Linguistic Knowledge on Second Language Semantic Implicit Learning: Evidence from Cantonese–English Bilinguals. *Language Learning*.
- [5] Corbin, J., & Strauss, A. (2008). *Basics of qualitative research* 3rd ed. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- [6] Díez, F., Villa, A., López, A. L., & Iraurgi, I. (2020). Impact of Quality Management Systems in the Performance of Educational Centers: Educational Policies and Management Processes. *Heliyon*, 6(4), E03824.
- [7] Ebadi, S. (2016). Hidden curriculum: a challenge or an opportunity? *Research in Curriculum Planning*, 14 (52): 35-46. (In Persian)
- [8] Ezadi S, Sharepour M, Ghorbani Ghahraman R. (2009). The Role of the Hidden Curriculum in Attitude to Authority, Strengthen National Identity and Globalization. *National Studies Quarterly*, 39 (3): 109-137.
- [9] Fazel Yazdi, Z., Karimi, H., Sadat, M., Kargarian, P. (2015). Examining the place of hidden curriculum in the process of social education of student teachers of Farhangian University, the second national teacher training conference, Isfahan, *Farhangian University, and Isfahan University*. (In Persian)
- [10] Hertel, S., & Karlen, Y. (2021). Implicit Theories of Self-Regulated Learning: Interplay with Students' Achievement Goals, Learning Strategies, and Metacognition. *British Journal of Educational Psychology*, 91(3), 972-996.
- [11] Jarupoom, R., & Sirisunhiran, S. (2020). The Effectiveness of the Administration of Educational Quality Assurance System for Performance Excellence in Mahidol University. *Kasetsart Journal of Social Sciences*, 41(3), 604-613.

- [12] Javadi, R. (2017). Exploratory investigation of factors affecting the quality of teachers' work life: a mixed research. *New Educational Thoughts*, 14(3): 37-58. (In Persian)
- [13] Kamasak, R., Ozbilgin, M., & Atay, D. (2020). The Cultural Impact of Hidden Curriculum on Language Learners: A Review and Some Implications for Curriculum Design. *Beyond Language Learning Instruction: Transformative Supports for Emergent Bilinguals and Educators*, 104-125.
- [14] Kelly, S. H. (2020). The Hidden Curriculum: Undergraduate Nursing Students' Perspectives of Socialization and Professionalism. *Nursing Ethics*, 27(5), 1250-1260.
- [15] Khademi, N., Bababek, M., Saedi Garmi, R. (2017). Cognitive map of transportation network and hidden (unconscious) learning of passengers, *Transportation Engineering Quarterly*, 9(4): 517-497. (In Persian)
- [16] Khoroushi, P. (2015). Teacher Professional Development Strategies in Developed Countries with Emphasis on the Need for Attention at Farhangian University. *Fakoor Teacher Training Quarterly*. (In Persian).
- [17] Kian, M., Ehsangar, H., & Izanloo, B. (2020). The Effect of Hidden Curriculum on Creativity and Social Skills: The Perspective of Elementary Schools. *Social Behavior Research & Health*, 4(1), 487-496.
- [18] Kvale, S. (1996). Interviews: An Introduction to qualitative research interviewing. *Thousand Oaks, CA: Sage*.
- [19] Liu, W. C. (2021). Implicit Theories of Intelligence and Achievement Goals: A Look at Students' Intrinsic Motivation and Achievement in Mathematics. *Frontiers in Psychology*, 12, 126.
- [20] Maurianne Reade, Marion Maar, Nicole Cardinal, Lisa Boesch, Sara Lacarte, Tara Rollins, Nicholas Jeeves. (2017). The Impact of Hidden Curriculum in Wilderness-Based Educational Events on Interprofessional Competencies: A Mixed-Method Study. *Journal of Research in Interprofessional Practice and Education*. 16(2).
- [21] Min, T. A. N. G., Xiaoyue, Z. H. A. N. G., Miaoyu, T. A. N., & Xiaohui, O. U. (2021). Influence of Low Emotion Filtering and Explicit and Implicit Learning Abilities on Children's Second Language Acquisition in China. *Eurasian Journal of Educational Research*, 96(96), 201-216.
- [22] Montuori, L. M., & Montefiori, L. (2022). Selecting For Learning Potential: Is Implicit Learning the New Cognitive Ability? *Journal of Intelligence*, 10(2), 24.
- [23] Mulyani, H., & Tanuatmodjo, H. (2020). Role of School Leadership to Improve School Quality through Hidden Curriculum. *Jpak: Jurnal Pendidikan Akuntansi Dan Keuangan*, 9(1), 53-63.
- [24] Mulyani, H., & Tanuatmodjo, H. Role of School Leadership to Improve School Quality through Hidden Curriculum. *Jpak: Jurnal Pendidikan Akuntansi Dan Keuangan*, 9(1), 53-63.
- [25] Naderiboni, N., Moradyani, L., Bagheri, G., & Ebrahimi, S. (2020). The Effect of Managers Coaching Qualifications on Participatory Management of Nahavand Schools. *Journal of School Administration*, 8(1), 24-46. (In Persian).
- [26] Navid Adham, M., Ragheb, F. (2019). Designing the model of the implementation of the document of fundamental transformation of education. *Culture in Islamic University*, 10(34): 67-84. (In Persian)
- [27] Osaghae, R.I. Osarenren & Q.O. Irabor. (2016)."Educational Policies and Programmes Implementations: A Case Study of Education Funding, Universal Basic Education (Ube)

- And Teacher Education". *International Journal of Educational Administration and Policy Studie*, 10(2).
- [28] Rezaei, M., Ahmadi, A., Bagheri, M. (2019). Designing a model of smart schools based on constructivist approach. *Educational Management Research*, 11(43): 123-152. (In Persian)
- [29] Rezaei V., Fallah M., Waziri S. (2019). Investigating the causes of divorce through narrative analysis in Yazd city and designing the education of marriage prerequisites based on the causes of divorce with a hidden learning approach centered on family, *school and student. The dawn of health*. 19 (1): 73-83. (In Persian)
- [30] Sadeghi, A., Havas Beigi, F. (2015). Criticism of the popular hidden curriculum theory; the necessity of a paradigm shift from an unplanned curriculum to a planned curriculum. *Curriculum Studies*, 11(40): 123-144. (In Persian)
- [31] Safari, A., Abdulahi, B., Noh Ebrahim, A., Zainabadi, H. (2016). Analyzing the barriers to the professional growth of teachers in schools: a mixed research. *School Management*, 5(1): 23-49. (In Persian)
- [32] Sarikhani, Y., Shojaei, P., Rafiee, M., & Delavari, S. (2020). Analyzing the Interaction of Main Components of Hidden Curriculum in Medical Education Using Interpretive Structural Modeling Method. *Bmc Medical Education*, 20, 1-9.
- [33] Sazgar, Z., Ashraf, H., Matalzadeh, Kh. (2019). Investigating the views of English language teachers towards unintended learning (hidden curriculum) in English language teaching institutions. *Quarterly Journal of Language and Translation Studies*, 53(3). (In Persian)
- [34] Sciarelli, M., Gheith, M. H., & Tani, M. (2020). The Relationship between Soft and Hard Quality Management Practices, Innovation and Organizational Performance in Higher Education. *The Tqm Journal*.
- [35] Shehabat, I. M., & Berrish, M. (2021). Integration between Knowledge Management and Total Quality Management in Jordanian Universities: Empirical Study. In *Research Anthology on Preparing School Administrators to Lead Quality Education Programs* (Pp. 1405-1436). Igi Global.
- [36] Stockinger, K., Dresel, M., Dickhäuser, O., & Daumiller, M. (2021). University Instructors' Implicit Theories of Intelligence, Achievement Goals for Teaching, And Teaching Quality. *Educational Psychology*, 41(10), 1280-1299.
- [37] VanPatten, B., & Smith, M. (2022). Explicit and implicit learning in second language acquisition. Cambridge University Press.
- [38] Vechiu, A. P., & Leonte, R. E. (2021). Implicit Theories of Intelligence and Goal Orientations in Relation to School Achievement. *International Journal of Social and Educational Innovation (Ijseiro)*, 28-44.